

A SZOLDOBÁGYI ÉS A SZELESTYEI ÜVEGHUTÁK TÖRTÉNETE I.

†TAKÁCS BÉLA–VERES LÁSZLÓ

Bevezetés

A magyar üvegművesség történetének egyik kiemelkedő kutatója *Takács Béla* volt. 1965-ben, amikor forrásfeltárásokat végzett a Károlyi család budapesti levéltárában a Zempléni-hegységben egykor működő üveghuták történetére vonatkozóan, számtalan – a szoldobágyi és szelestyei üveghutákra is utaló – dokumentumot talált. A szerzőt az adott esetben csak a zempléni huták anyaga érdekelte, és ugyanez ismétlődött meg 1970-ben, amikor a parádi huta történetét dolgozta fel a Károlyi család levéltárában lévő adatok alapján.¹

A levéltári munkát a tárgyak gyűjtése követte, ami már csak azért is járt sikerrel, mert a Zempléni-hegységben, Újhután 1916-ban szűnt meg a termelés, a parádi üvegyár viszont 1708 óta még ma is működik. A Takács Béla által vezetett gyűjtés során több száz üvegtárgy került a sárospataki és az egri múzeum birtokába, sőt Újhután 19. századi vasszerszámokat is sikerült megszerezni a múzeum számára.²

Takács Béla *A Zempléni-hegység üveghutái* és a *Parádi üvegművészet* című monográfiáit az Országos Levéltárban található gróf Károlyi család levéltára iratai, dokumentumai alapján készítette el. Tette ezt azért, mert véleménye szerint alig volt ipartörténetünknek olyan ága, ami jobban hiányolta a részletkutatás eredményeit, mint a magyar üvegyártás története. Az üvegyártással foglalkozó művek szerzői Takács Béla fellépte előtt nem léptek fel ilyen igénnyel, vagyis az archivális forrásokban lévő lehetőségek kiaknázásával. Megelégedtek a másodkézből vett, sokszor téves adatokkal, amelyek alapján igyekeztek átfogó képet adni a magyar üvegyártás múltjáról, jelenéről. Ha végiglapozzuk az üvegyártás történetét ismertető meglehetősen gazdag irodalmat, azonnal szembetűnik, hogy a szerzők üvegyártásunk múltjára vonatkozó adataikat szinte kivétel nélkül a 18. század végén és a 19. század elején megjelent magyar és német nyelvű statisztikai és geográfiai munkákból merítették. A minden kritikai ellenőrzés nélkül átvett adatok miatt ezek a művek nem tekinthetők hiteles forrásoknak, mert nélkülözik a komoly történetírás alapját, a levéltári kutatómunkát.

Üvegyártásunk múltja iránt a 19. század végén, a millennium idején mutatkozott először érdeklődés. *Telkes Simon* ipari monográfiáját³ követően sorra jelentek meg a szintetizáló, átfogó bemutatásra törekvő művek, vagy a gyűjteményes kötetekben hosszabb-rövidebb dolgozatok. *Bárdos József*,⁴ *Wartha Vince*⁵ és *Divald Kornél*⁶ neve fém-

¹ Takács B., 1966a., 1970.

² Takács B., 1966b. 235–255., 1966a.

³ Telkes S., 1895.

⁴ Bárdos J., 1886.

⁵ Wartha V., 1896.

⁶ Divald K., 1912. 329–378.

jelzi ezt az időszakot. Ugyanebben az időszakban látott napvilágot néhány részletkutatási eredmény is, de ezek sem adják egy-egy huta teljes történetét, tehát nem rendszeres feldolgozásról van szó, hanem véletlenül talált levéltári adatok közléséről. Hasonló a helyzet az 1930–40-es években készült és kiadott, üvegiparunkkal kapcsolatos munkákkal is. *Sághelyi Lajos*⁷ terjedelmes összefoglaló műve semmi újat nem mond, legfeljebb más formában közli azt, amit Telkes Simon már előbb leírt. *Hivert Dezső*,⁸ *Gurmai Mihály*⁹ rövidebb művei adatforrás tekintetében megegyeznek Sághelyi munkájával.

Takács Béla – megítélésem szerint – helyes véleményt alkotott az újabban megjelent monográfiákról is. *Borsos Béla*, budapesti mérnököt a régi magyar üvegek lelkes gyűjtőjének tekintette, aki 1966-ban a saját tulajdonában lévő üveganyagról írt ismertető könyvet, majd nagyobb és terjedelmesebb formában írta meg, de nem levéltári adatok alapján a magyar üvegművesség történetét.¹⁰ A könyv 1974-ben jelent meg. Nem kis érdeklődéssel vette kézbe *Bunta Magda* és *Katona Imre* 1983-ban Bukarestben, a Kriterion Kiadó gondozásában megjelent *Az erdélyi üvegművesség a századfordulóig* című munkáját, amelyről hasonló véleményt alkotott, mint Borsos monográfiájáról.¹¹ Való igaz, hogy az erdélyi üvegművesség történetét bemutató szerzőpáros sem kutatott levéltárakban, mert akkor nem találnánk művükben alapvető tévedéseket, melyek első sorban már közölt adatok kritika nélküli átvételéből erednek. Az elmúlt évtizedek monográfiái közül még *Varga Vera* munkái említésre méltóak. Az Iparművészeti Múzeum munkatársa művei közül az 1989-ben megjelent *Régi magyar üveg* című a legértékesebb. Azonban ha figyelembe vesszük, hogy a 115 lap terjedelmű könyvben a szerző 85 oldalon keresztül ismerteti az üvegekészítés, díszítés módját, a világ összes üvegfajtaát, Európán, Ázsián át Amerikáig, akkor el lehet képzelni, hogy ebből mennyi jutott a régi magyar üvegek bemutatására.¹²

Takács Béla tehát joggal állapította meg halála előtt, hogy „A magyar üvegipar hozzávetőleg hiteles történetét csak kitartó levéltári kutatás részeredményeinek felhasználásával lehet majd megírni. Ezekből minden bizonnyal megállapítható lesz, hogy a magyar üvegyártás sokkal régebbi, mint gondolnánk, továbbá sokkal több huta működött hazánk területén, mint amit a statisztikai, topográfiai munkák felsorolnak, mert ezek az adatok csak egy évre szorítkoznak. Különösen az uradalmi, családi, egyházi levéltárak rejtenek magukban sok érdekes és ismeretlen adatot üvegyártásunk múltjáról. Ilyen módszeres levéltári dokumentumok alapján dolgozta fel *Veres László A Bükk hegység üveghutái*-nak történetét 1979-ben, gyűjtötte össze a gyár termékeit, mutatja be a könyvében lévő képeken.”¹³ A gondolatossor végének kapcsán Takács Béla jegyzeteiben bővebben szól a muzeológusi feladatokról, a régimúlt tárgyi emlékeinek összegyűjtéséről. Ami a különböző üveghuták termékeinek helyszínen való összegyűjtését illeti, ennek megvan az a nagy előnye, hogy a tárgyak azonosíthatóvá válnak. A készítő mester neve ismeretlen ugyan, de ha egy üvegtárgyat a muzeológus a huta környékén vásárolt meg, biztos lehet abban, hogy az nem cseh, osztrák vagy olasz üveg, hanem a helyi huta terméke. Ötvösműveknél, ónedényeknél az azonosítást könnyen végezheti a szakember, mert ezek az edények mesterjeggyel, városjeggyel vannak ellátva, de az üvegtárgyaknál

⁷ *Sághelyi L.*, 1938.

⁸ *Hivert D.*, 1940.

⁹ *Gurmai M.*, 1943.

¹⁰ *Borsos B.*, 1965., 1974.

¹¹ *Bunta M.*, 1980. 219–240.; *Bunta M.–Katona I.*, 1983.

¹² *Varga V.*, 1989.

¹³ *Veres L.*, 1979. Itt kell megjegyezni, hogy a munka szerzője egy tudománytörténeti összegzésben ismerteti az üvegipari kutatások helyzetét is. *L. Veres L.*, 1983. 21–25.

ilyen megkülönböztető jegy nincs, legfeljebb köszörült vagy festett évszám utalhat az edény készítésének idejére.

Takács Béla úttörőmunkát végzett a levéltári kutatásokon alapuló üvegeipari feldolgozások területén. Sokan követték módszerét és útmutatásait. Az említett Veres László után *Csiffáry Gergely*, *Szvircssek Ferenc* követte a „mester” útmutatásait, s ennek eredményeképpen kibontakozhatott előttünk Észak-Magyarország üvegeiparának története.¹⁴ Sőt, kísérlet történt a 17–19. századi Magyarország üvegeiparának hiteles felvázolására. Talán a *Magyarország 17–19. századi parasztüvegei* című kismonográfiának¹⁵ köszönhető az, hogy az időközben közülünk égi mezőkre eltávozott Takács Béla fia, Bolvári Takács Gábor jelen munka szerzőjét bízta meg a kiváló üvegtörténeti kutató hagyatékának gondozásával. Ez a hagyaték döntő részt a Károlyi család levéltárának kutatásából következően a neves família 18–19. századi ipartelepítő és fejlesztő tevékenységének bizonyítéka és két igen híres Szatmár vármegyei üveghuta történelmének felidézője. Mint Takács Béla munkásságának, a sokoldalú tudós pap tevékenységének ismerője, őszintén vállalom és kötelességemnek tartom kutatási eredményeinek összegezését, rendszerbe állítását. Levéltári jegyzeteit az eredeti megjelölésekkel hasznosítva készítettem el a jelen tanulmányt és természetesen szerzőtársul fogadva a kiváló kutatót.

1. Manufaktúrák a Károlyi-uradalomban

Gróf *Károlyi László* adta ki *A nagykárolyi gróf Károlyi család összes jószágainak története* című, kétkötetes könyvet, amely Budapesten jelent meg 1911-ben.¹⁶ A mű előszavából is kitűnik, hogy az érdemi munkát *Éble Gábor* és *Pettkó Béla*, a Károlyi család levéltárának kitűnő ismerői végezték, illetve a család elhatározta, hogy „megírta” az uradalmak, birtokok történetét, vagyis gróf *Károlyi László* csak mint „a nemzeti-gözügyek kormányzója” vett részt a könyv kiadásában.

Áttanulmányozva a kétkötetes művet, ebből kitűnik egyrészt a Károlyi család vagyonának ingatlanokban megnyilvánuló nagysága, másrészt az az óriási igyekezet, hogy ezt a hatalmas birtoktestet a család miképpen igyekezett jövedelmezővé, hasznossá tenni nemcsak mezőgazdasági, hanem ipari vonatkozásban is. Mivel az uradalmak túlnyomó többsége az erdélyi részen, hegyvidékeken terült el, az erdőgazdálkodásban, a fakitermelésben látta a család az elsőrendű bevételi forrást. Részletes kimutatásokat úgyszólván csak az erdők területéről, a benne lévő fák milyenségéről, olykor az erdők jövedelméről olvashatunk a könyvben. Ez persze nem jelenti azt, hogy az egyéb ingatlanokról, ipari létesítményekről nem készültek volna pontos leltárak, mindenesetre a szerzők ezeket nem sorolták fel, csak az ingatlanok, manufaktúrák, bányák értékét közlik.

Állandó és biztos jövedelemnek tekinthetők a Károlyi család tagjai által árendába, vagyis bérbébe adott kocsmák, pálinkafőzők, sernevelők, a száraz- és vízi malmok, a fűrészmalomok, boltok, fürdők, vendégfogadók, a vámok bevételei. Mint külön érdekességet említjük, hogy 1755-ben *Károlyi Ferenc* nyomdát létesített Nagykarolyban, amely 1827-ig volt különböző bérlők kezelésében, amikor *Károlyi György* a nyomdát eladta. 1794-ben *Károlyi József* megvásárolta a nagykárolyi postát. Néhány bánya vagy bányarész is volt a Károlyi család birtokában, de ezekben csak malomköveket állítottak elő. A Szatmár megyei misztótfalusi uradalomhoz tartozó hegyekben arany- és ezüstbányá-

¹⁴ *Csiffáry G.*, 1994.; *Szvircssek F.*, 1981. 51–106.

¹⁵ *Veres L.*, 1997.

¹⁶ *Károlyi L.*, 1911.

szattal is próbálkozott a Károlyi család 1750-ben, de sikertelenül, mint később a parádi uradalomhoz tartozó recski ércbányászattal kapcsolatos vállalkozás is. Hasonló sorsra jutott a Salánkon létesített vashámor, ahová az ércet az illobai hegyekből szállították. A vasgyárat Károlyi Sándor alapította 1724-ben, de minden gondoskodása ellenére az üzem hosszabb-rövidebb megszakításokkal csak másfél évtizeden át működött.

Károlyi Sándor iparfejlesztő tevékenységének köszönhető a Nyitra megyei Bánkesziben 1722-ben alapított textilmanufaktúra, amelyet azonban három év múlva a ráfizetés miatt Károlyi Sándor szintén a Nyitra megyei Nagysurányba helyezett át. Az üzem olcsó minőségű aba- és karasiaposztót állított elő, a termékeket főleg a katonaság vásárolta fel, vagy az uradalmak kocsisai, cselédei kapták járandóság fejében. A nagysurányi posztómanufaktúra jövedelmező vállalkozásnak tekinthető, mert Károlyi Sándor a gyapjút itt dolgoztatta fel, ennek ellenére a műhely csak 1743-ig működött. Avas-Felsőfaluban, Szatmár megyében gubakallómalmot létesített a Károlyi család, amelyet bérbe adott a nagykárolyi gubacsapócéhnek évi 360 Ft-ért. Károlyi István a Pest megyei Várpalotán 1822-ben létesített „posztókallót gyárépülettel és festőházzal” együtt, amelynek nagyságát bizonyítja, hogy Konitz Joachim zsidó bérlő évi 1127 Ft-ot fizetett árendába, a gyár értéke pedig 19 477 Ft volt. Sajnos ez a manufaktúra is hamarosan csödbe jutott, a bérlő 1827-ben már nem tudta az árendát fizetni a grófnak, de Károlyi István háromévi haladékat adott Konitznak, tehát a posztógyár 1830-ban még működött.

Két timsógyár volt a Károlyi család birtokában: a nagymuzsalyi és a parádi fabrika. A Bereg megyei Nagymuzsalyon 1808-ban kezdte meg működését a timsógyár, amelynek termelése évről évre növekedett. 1826-ban már évi 1680 métermázsas timsót szállított az üzem főleg Debrecenbe, az itteni tímárok, valamint különböző papír- és textilgyárak számára. A parádi timsógyárat 1841-ben vette bérbe Károlyi György Grassalkovich Antal hercegtől évi 50 000 Ft-ért, de a bérleményhez hozzátartozott a timsós fürdő, a parádi gyógyvíz – csevice – árusításának joga is, illetve a fürdőház haszna.

Egyrészt az erdők hasznosítása, másrészt az üveg- és szappangyártás számára nélkülözhetetlen hamuzsír értékesítése végett hozta létre a Károlyi család a hamuzsírforró műhelyeket. A királydaróci uradalomhoz tartozó, Középszolnok megyében levő kegyei hamuzsírhutát 1766-ban alapították, illetve ebben az esztendőben 500 Ft árendát fizetett az uradalomnak két szatmári bérlő. A misztótfalusi uradalomban Illobán és Avas-újfaluban, a füzéri uradalomban, a Zempléni-hegységben folytattak hamuzsírforrást. A hamuzsírhutát Füzéren Jankovich Antal bérlő az 1800-as évek elején alapította, de mert az árendás túlságosan kizsákmányolta a műhely munkásait, a Károlyi család 1822-ben a bérletet felmondta, a füzéri hamuzsírhutát házi kezelésbe vette. Az üzem termékét egyébként előbb Debrecenbe, majd Pestre szállították, mert Mayer Löwi pesti kereskedő többet fizetett az áruért. A hamuzsírhuták működése a múlt század közepén szűnt meg, amikor a hamuzsírt vagy szódát már vegyi módszerekkel állították elő.

Témánk vonatkozásában elsődrendű jelentősége van annak, hogy milyen üveghuták működtek a Károlyi-uradalmakban a szoldobágyi és a szelestyei manufaktúrákon kívül? Az üveggyártáshoz szükséges alapanyagok két uradalomban, a füzéri és a parádi birtokrészen tették lehetővé a huták létesítését, mert ezeken a területeken volt „békasó”, vagyis kvarchomok, és voltak hamuzsírforró műhelyek, és ebből következően célszerűnek látszott a Károlyi család számára a már működő üveghuták további fenntartása, vagy új huták létesítése.

1740 körül alapította Károlyi Sándor a füzéri uradalomban, a Zempléni-hegységben levő hollóházi üveghutát, amelyről az első adat 1742-ből található a családi levéltárban, szó szerint idézve: „a huta a magas hegyek völgyében épült s előzőleg száz

forintért bérbe adták az itt dolgozó mestereknek”. Az alacsony bérleti összegből arra következtetünk, hogy a műhely kicsi lehetett. Néhány évtized múlva az üzem megszűnt, mert az 1783-as összeírásban ezt olvashatjuk róla: „volt még itt egy üveghuta, de már annyira széthullva található, hogy annak többé semmi hasznát nem lehet venni”. A füzéri uradalom bérlője, Rolly József e helyett a romokban heverő üzem helyett egy másik völgyben állította fel az új üveghutát 1780-ban. A manufaktúra jövedelme, termelékenysége nyilván növekedett, mert 1793-ban Wagner Antal hutásmester már évi 500 Ft árendát fizetett az uradalomnak. 1810-től Jankovich Imre bérelte a hutát, ennek felújítására jelentős összeget költött. Említettük Jankovich kizsákmányoló magatartását a füzéri hamuzsírőző műhellyel kapcsolatban. Ez a hollóházi üveghutára is érvényes volt. A hutát 1824-ig egy ismeretlen bérlő vagy mester vette árendába, de mert a bérletet nem fizette, a szerződést az uradalom felmondta, és Fried Ézsaiással kötött megállapodást, mely szerint Fried Ézsaiás bérbe vette a hollóházi üveghutát, a korcsmát, a mézártszékét, 68 hold szántóföldet, kaszálót azzal a feltétellel, hogy az uradalmi épületekhez az ablaküveget ingyen adja a bérlő az uradalomnak. Az uradalom viszont nem kér díjat a békasóért, továbbá a bérlőnek nincs joga hamuzsírő főzetni a maga számára, mert ezt az uradalom „domestic”, azaz házilag végezteti, a bérlő a mindenkori áron vehet hamuzsírő a huta működtetéséhez. 1830-ig volt a hollóházi huta Fried Ézsaiás bérletében, illetve ebben az évben a huta működése megszűnt, ugyanis Károlyi István jó minőségű kaolint talált a Zempléni-hegységben, Hollóházához közel, és erre alapozva hozta létre a ma is működő hollóházi kőedény-manufaktúrát, a mai porcelángyár elődjét. Új üveghuták létesültek azonban a füzéri uradalomban egyrészt a hollóháziival majdnem egy időben, másrészt a 19. század folyamán: Nagyhuta, Kishuta, Vágáshuta, Prédahegy néven. Inkább apró műhelynek, mint manufaktúrának tekinthetjük ezeket a hutákat, hiszen a nagyhutai műhelyből összesen évi 16 Ft volt az uradalom haszna 1763-ban. A prédahegyi huta 1794–1810 között működött, a bérleti díj évi 185 Ft volt, és amikor a fa elfogyott a huta körül, a műhely megszűnt.¹⁷

II. Rákóczi Ferenc 1708-ban alapította a Bükk hegységben levő parádi üveghutát. A deprői uradalom, benne Parád helység örökségképpen jutott a fejedelem birtokába 1708-ban, és a fejedelem látva azt, hogy huta létesítésére megvannak az adottságok, a kis műhelyben megindult a termelés, amely nemcsak öblös- és táblaüvegek előállítására szorítkozott, hanem hadiipari célt is szolgált. A kuruc katonák ruházatára itt készültek az üveggombok, illetve a hutában öntötték az ólomgolyókat. A gombok kis méretű lapos korongok voltak, amelyeket posztóval vontak be, majd varrtak fel az egyenruhákra.

A szabadságharc bukása után a deprői uradalom egyik része Althan Mihály gróf, a másik része gróf Aspremont tulajdonába került, mint császári adomány a Rákóczi-birtokokból. Parádóhután 1727-ben folytatta a működését a huta kilenc munkással, időközben ugyanis a műhelyben szünetelt a termelés. 1740-ben az uradalom Grassalkovich Antal báró tulajdonába került. Grassalkovich az óhutai műhelyt 1767-ben áthelyezte a Parád községtől néhány kilométerre levő Újhutára, mert az üzem körül az erdők kimerültek. A parádi üveghuta tehát 1767 óta működik a jelenlegi helyén. Közben a műhelyt kőszőrülőrészleggel bővítették, vagyis az eddigi fűvott díszítési technikák mellett a kristálytechnika módszereit is felhasználhatták a termékek díszítéséhez.¹⁸

1840-ben vásárolta meg a deprői uradalmat Károlyi György a Grassalkovich családtól. Ettől kezdve a gyár lassan, de fokozatosan fejlődött. A fatüzelésről széntüzelésre állt át, a hamuzsírő a szóda váltotta fel, a kőszőrűműhelyből művészi darabok kerültek ki,

¹⁷ Részletesen l. *Takács B.*, 1966a. 60–75.

¹⁸ Vö. *Takács B.*, 1970. 22–29.

főleg a parádi gyógyfürdővel kapcsolatos emlékpoharak, a középosztály, a parasztság számára készített festett likőrös- és boroskészletek. Az egyedi darabok mellett az üzem évente átlag egymillió csevicépalackot állított elő gépi berendezéssel. Az egyre jobban modernizált parádi üvegyár 1948-ig volt a Károlyi család tulajdonában. Az államosítás utáni korszak történetének ismertetésére nem térünk ki, a lényeg azonban az, hogy a Károlyiak által alapított vagy fenntartott üveghuták közül csak a parádi üvegyár vészelte át az idők viharait, illetve működik ma is.¹⁹

Nem vitás, hogy a Károlyi család a 18. század folyamán sokat tett a hazai ipar fejlesztésében, azonban ezek a kis üzemek, manufaktúráknak csak jóindulattal nevezhető műhelyek a gondatlan kezelés, a megfelelő szakemberek hiánya miatt nem sokáig működhettek, és a szervezatlenség, a céltudatos iparpolitika hiánya okozta a vesztüket. Jó példa erre, hogy a nagy birtokgyarapító, gróf Károlyi Sándor az 1743-ban bekövetkezett halála után 497 795 forint adósságot hagyott a fiára, Károlyi Ferencre. Azt azonban, hogy gróf Károlyi Sándor milyen gondos házigazdaként kezelte az egyes ipari létesítményeit, éppen a szoldobágyi és a szelestyei üveghuták történetének ismertetése során fogjuk tapasztalni.

2. A szoldobágyi huta alapítása

Mindenekelőtt a helység nevét kell tisztáznunk, mert ez még a legújabb kori szakirodalomban is *Száldobágy* formában szerepel, annak ellenére, hogy ilyen nevű birtoka nem volt a Károlyi családnak. Bihar megyében az 1895-ös Helységnévtár szerint van *Hegyközszáldobágy–Szelistye–Szárdobágy*, viszont a két falu nem tartozott a Károlyi-uradalmakhoz. A tévedést az okozta, hogy Kárfy Ödön a Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 1902-es évfolyamában „Adatok a száldobágyi üveghuta történetéhez” címmel tette közzé a Károlyi-levéltárban levő dokumentumokat, de ma már nehéz lenne kideríteni, hogy miért keresztelte át Kárfy Ödön a helység nevét *Száldobágyra*, holott már az alcímben is *Szoldobágy* olvasható, vagyis az, hogy Károlyi Sándor milyen utasításokat adott 1729-ben Salánki Andrásnak, a szoldobágyi üveghuta felügyelőjének.²⁰ Az is lehet, hogy egyszerű sajtóhibáról van szó, amit nem korrigáltak. Takáts Sándor „A magyar üveggyártók és üvegesek” című közleményében szintén *szárdobágyi* hutáról ír, közöl adatokat a Károlyiak manufaktúrájáról.²¹ Fényes Elek 1839-ben megjelent statisztikai és geográfiai kiadványában *Szoldobágyról* olvashatunk, de a hutát nem említi, mert ez 1839-ben már nem működött.²² A *Borovszky Samu* által szerkesztett „Magyarország vármegyéi és városai” című sorozat Szatmár megyét leíró részében szintén *Szoldobágy*, illetve *Bikkszoldobágy* szerepel.²³ Kárfy Ödön tévedését, vagy a nyomdahibát senki nem vette észre, és ebből következően a magyar üveggyártás történetében jelentős szerepet játszó *szoldobágyi* huta lépten-nyomon *Száldobágyként* tűnt és tűnik fel. Borsos Béla is Szárdobágyot említ idézett üvegművészeti monográfiájában.²⁴ Sőt, azt a durva hibát is elköveti, hogy az üveghuta helyét Bihar vármegyébe teszi. Igaz, hogy Nagyvárad mellett létezik egy Szárdobágy nevű falu, de ez sosem volt Károlyi-birtok és sohasem működött itt üveghuta. Hasonlóan súlyos hibát követett el Bunta Magda és Katona Imre is, akik *Az*

¹⁹ Vö. Takács B., 1970. 38–47.

²⁰ Kárfy Ö., 1902. 276.

²¹ Takáts S., 1961. 61–64.

²² Fényes E., 1851. 84–85.

²³ Borovszky S., é. n. 42.

²⁴ Borsos B., 1974. 47.

erdélyi üvegművesség a századfordulóig című művükben ezt írják: „A történelmi Erdély szorosán vett határain túli területeken a XVIII. század elején, 1722-ben a Bihar vármegeyei Szoldobágyon a Károlyi család birtokán” épült üveghuta. Az irodalmi adatok kritika nélküli átvételéből adódó súlyos hiba már csak azért is szembetűnő, mert a szerzőpáros közül az egyik erdélyi, akinek jól kellene ismerni a földrajzi viszonyokat. Hasonlóképpen az irodalmi források kritika nélküli átvételéből, a levéltári kutatások hiányából adódik az üzem alapítási idejének helytelen megállapítása:²⁵ „...a szoldobágyi hutát Károlyi Sándor generális hívta életre 1722-ben, valószínűleg egy régebbi helyén”. A szerzőknek abban igazuk van, hogy a szoldobágyi hutát valóban gróf Károlyi Sándor „hívta életre”, vagyis alapította, de nem 1722-ben, hanem – amint a későbbi adatokból kitűnik – 1718-ban. Károlyi Sándor már 1707-ben gondolt arra, hogy Szoldobágyon üveghutát létesít. Ezt bizonyítja a családi levéltárban megtalált, 1707-ből való tervezet, amely ezt a címet viseli: „Az üvegek csinálásához mennyi és micsodás matéria kívántatik: 1. Száz szekér fához 30 font igen szép salétrom; 2. Ótatlan és égetetlen mész két szekérral; 3. Két jó szekér hamu; 4. Tíz font arsenicum a patikábul, kitül igen szép fehér lesz az üveg, igaz kristály; 5. Két kősó; 6. Két szekér békasó; 7. Két szekér föld Salánkról, másutt oly jót nem kaphatni edénynek, mivel az hires”.²⁶

Nyilvánvaló, hogy a Rákóczi-féle szabadságharc diadalmas éveiben Károlyi Sándornak nem volt, vagy nem lehetett ideje üveghuta alapítására, tehát a szoldobágyi huta, manufaktúra csak 1718-ban kezdhetette meg működését, de nem „egy régebbi helyén”, ahogy Bunta Magda és Katona Imre írja, mert ezek a huták aszerint vándoroltak tovább, ahogy a fa fogyott a huták körül. Jó példa erre a Zempléni-hegységben működő huták története, mert a II. Rákóczi Ferenc által 1694-ben alapított regéci Óhuta 1758-ig működött, innen pedig Középhutára telepítették át. Ugyanez volt a helyzet a füzéri uradalom területén alapított műhelyekkel. Itt is vándoroltak a huták és mindig új nevet vettek fel: Kishuta, Nagyhuta, Vágáshuta, Középhuta, Óhuta, prédahegyi huta. Parád esetében szintén ezt tapasztaljuk: Óhuta, sasvári huta. Gazdasági okok indokolták a huták áthelyezését, mert ez mindig olcsóbb volt, mint a békasót, hamuzsírt, a nagy mennyiségű fát a hutához szállítani.

Amint mondtuk, a szoldobágyi hutát nem 1722-ben, hanem 1718-ban alapította gróf Károlyi Sándor. Kiderül ez abból a latin nyelvű feljegyzésből, amit 1758-ban állítottak össze, és ami felsorolja a Károlyi család levéltárában a szoldobágyi hutára vonatkozó iratok tartalmát, így mintegy iktatókönyvnek is nevezhető. A jegyzék magyarra fordítva a következőket rögzíti:²⁷

Szoldobágyi üveghuta ideiglenes extractussa (összefoglalása)

- 1722 Az üveghuta jövedelmei úgy az üvegből, mint a csapszékből Merkel János felügyelősége alatt.
 1723 és 1724 Az üveghuta jövedelmeinek felsorolása Farkas István felügyelősége alatt, aki – ahogy ugyan-csak tőle származó 1718, 1719 és 1720-as évekbeli számadások mutatják, lásd a károlyi 1720-as gazdasági iratokat – a volt károlyi felügyelőtől.
 1725 Farkas Istvánnak az összes bevételről szóló számlái iratokkal együtt.
 1726 Összesítés a szoldobágyi jövedelmekről és a Borhidán hajóra rakott üvegekről. Továbbá szerződés az üvegesmesterrel, u. ott iratok az eladott üvegekről, borról, búzáról és másokról.
 1727 Farkas István számlái és iratai az üveghuta mindenféle forgalmáról.

²⁵ Bunta M.–Katona I. 1983. 74.

²⁶ OL. P. 396. 57/a.

²⁷ A szoldobágyi hutára vonatkozó adatokat I. OL. gróf Károlyi család levéltára P. 392, P. 394, P. 396, P. 397.

- 1728 Az üvegesmesterek bérezése, valamint a társaié. Továbbá kimutatás a bevételekről és kiadásokról az üvegekkel és más anyagokkal kapcsolatban. Az üveghuta mesterének a neve Gross János vagy Rózsa.
- 1729 Salánki András utasítása Farkas Istvánhoz. U. ott kimutatás a készárúk és az anyagok forgalmáról. Nyomozás az üvegesmester és Farkas István közötti viszály ügyében.
- 1730 Rózsa János üvegesmester anyagszükségletének és feladatainak részletezése.
- 1731 Összesítés az üvegekből származó bevételekről és a munkák felsorolása, amelyek egy illetve két hét alatt történnek. Továbbá Farkas István levelei. Üvegekkel kapcsolatos ügykezelés. Az üveghuta bérbeadásának feltételei.
- 1733 Farkas István levelei. Bevételek az üvegekből.
- 1734 Az üveghuta leltára. U. ott bevételek és kiadások. A késztermékek forgalmazása.
- 1735 Az üveghuta leltározása és átadása Sztancz Flórián kezébe. U. ott a részére adott utasítások.
- 1736 Sztancz Flórián számlái és iratai. U. ott Károlyi Sándor szerződése az új üvegesmesterrel, Podscheider Jánossal. U. ennek a szerződésnek a tervezete. A Podscheider Jánosnak átadott üveghuta leltára sok egyéb megjegyzéssel.
- 1737 Mindenfajta iratok és számlák. A Podscheider János vezette üveghuta bevételei és kiadásai. U. ott kifizetett munkabérek, az anyagszükséglet leltára vagy felsorolása valamint levelek a fent említett üvegesmestertől. Továbbá iratok Sztancz Flóriántól avagy Lőrinctől.
- 1738 A Podscheider Jánostól Sztancz Flóriánnak átadott üveghuta leltára. Az említett üvegesmester anyagszükséglete, ugyanennek kérvényei, ugyanennek iratai és számlái. Továbbá két irat a Sztancz Flórián által vezetett üveghutával kapcsolatos ügyekről. Az említett üvegesmester magát mentegető kérvénye.
- 1739 Az üvegek forgalmazása és Sztancz Flórián iratai.
- 1740 Sztancz Flórián számláinak felsorolása, amelyeket Sötér József vizsgált át, és ugyanennek a revízióknak az iratai.
- 1741 Sztancz Flórián mester ellenőrzött számadásai és a nagybányai hegyvidéki műhelynek átadott üvegekről kimutatás. 1741-es számadások.
- 1742 Ezen Sztancz Flórián mesternek számadásai az 1740-es, 1741-es és 1742-es évekről. Továbbá az 1742-es szolgáltatásokra vonatkozó iratok.
- 1743 A Sztancz Flóriánnak bérebe adott üveghuta leltára az adósságok felsorolásával.
- 1744 Sztancz Flórián Püspöki Józsefhez írott levelei és a birtokos követelésének részletezése, vele szemben Flórián álláspontja.
- 1747 Az épületek és ingóságok részletezése, továbbá a műhelybeli mindennapi munka leírása és az örökösöknél kintlévő adósságok.
- 1747 okt. 22. Szerződés, melynek értelmében Károlyi Ferenctől Sztancz Flórián bérebe veszi az üveghutát évente 300 rénes forintokért. U. ebben a szerződésben Med(e?) Ferenc elismeri, hogy az olvasztó kemence 1748. május 20 előtt nem volt begyűjtva, így attól kezdve fizetni fog 483 Rf-ot, és ezek szerint az új bérleti szerződés 1750. jan. elsejétől érvényes.
- 1758 Kimutatás az árendás és a munkások tartozásairól és a huta állapotáról.
- 1758 jan. 4. Szerződés és leltár a huta ingóságairól, valamint a zsidó árendás panaszáról.

3. Az üveghuta működése

Bár a szoldobágyi hutát – amint láttuk az idézett feljegyzésből – 1718-ban alapították, a Károlyi család levéltárában csak 1722-ből találtunk adatokat a műhely kiadásairól és bevételeiről. 1722. május 6-án kelt levelében Merkel János, a huta felügyelője a következőket jelenti:²⁸ „Kristály s zöld üvegből, úgy külömb-külobm féle clarisbul tett tiz hutások általi munka extendáltatik (kiadatott): a hutások részére 325.-Ft, az uraságnak 561.-Ft. Kiadások: egy angaria (negyedév) által költ kék festék, 13 font, 6.-Ft 15 krajcár; Braunstein, azaz fekete festék 16 font, 48 krajcár; arsenicum 67 font, 6.-Ft 42 krajcár; salétrom 94 font, 18.-Ft 41 krajcár; só 267 font, 5.-Ft 33 krajcár; flusz (hamuzsír) 1287 font, 8.-Ft 25 krajcár flusznak való hamu 64 véka, 8.-Ft 25 krajcár; zöld üvegnek való hamu 450 véka, 28.-Ft 30 krajcár, égető fa 325 öl, 65.-Ft; kemencébe való flusz égetéséért 9 mázsájától 55 krajcár; kemence reparációjáért 45 krajcár; palack fa forma csinálásáért 1.-Ft 12 krajcár; hús sing vasért 4.-Ft; acélért 55 krajcár; cigánynak huta körül tett

²⁸ Ol. P. 392. 75. fiók

munkájáért 8.-Ft 51 krajcár; két kemencefűtőnek s két fickónak és üvegekötőnek 61.-Ft 45 krajcár; hutás mesternek készpénzben 51.-Ft 47 krajcár; kemence fűtő fickóknak, cigányoknak, heteseknek kenyérre; angáriális üveg jövedelemből extendáltatik 561.-Ft 57 krajcár, az expenzák subtraháltatva (a kiadások levonva) marad lucrum (haszon) 191.-Ft 28 krajcár”.

Merkel János 1722. július 13-án újabb jelentést küld a huta működéséről, érdekesége miatt ezt is szó szerint közöljük:²⁹ „Üveg jövedelem: két hét alatt tétetett munka expendáltatik 133.-Ft 39 krajcár. Nb. (nota bene = megjegyzés) Ez alatt az idő alatt a hutás mester fia egész hétig beteg lévén nem dolgozott, hasonlatosképpen a hutás mester két nap. Ezen üvegeknek csinálására expendáltatott: a hutások quatriálisa és sextriálisa (négy és hatnapi) expendáltatik 45.-Ft 56 krajcár; két sirer (kemencefűtő) legénynek és két sirer fickónak két hétre 45.-Ft; két sirer fickónak két hétre deputált (küldött) kenyéréért 1.-Ft 42 krajcár; két üveg kötőnek két hétre 2.-Ft 15 krajcár; palackokhoz való fa forma csinálásáért 15 krajcár; 1 és fél mázsa flusz hamuért, és annak égetéséért 1.-Ft 16 és fél krajcár; 39 véka flusz hamuért 5.-Ft 1 és fél krajcár; 47 000 klárisnak fel füzésére 23 és fél krajcár; 35 font sóért 35 krajcár; cigány Gábornak után tett munkájáért, kenyérért, munkásoknak, heteseknek, s béreseknek kenyérért 4.-Ft 30 krajcár; 4 és fél font Braunsteinért, avagy fekete festékért 13 és fél krajcár; 6 font arsenicumért 36 krajcár; 4 és fél font salétromért 1.-Ft 30 krajcár; 50 öl égő fáért 10.-Ft”. A huta jövedelme tehát 1722 júliusában a jelentés szerint 46.-Ft 21 krajcár volt két hét alatt.

Maga a két jegyzék bepillantást enged a huta életébe, ugyanakkor azt is mutatja, hogy a női munka mennyire volt megbecsülve 1722-ben: negyvenhétezer üvegyöngy felfüzéséért az illető asszony, vagy leány 23 és fél krajcárt kapott! A huta termékei között az üvegyöngyök is szerepeltek, ezekről majd később írunk, de már itt feltűnő az, hogy ezeket az apró üvegszemeket mindig megszámlálták még akkor is, ha több ezres tételről volt szó, akár a készítésnél, akár a felfüzésnél. A két „üvegekötő” asszonynak, akik a készárut gabonaszalmába csomagolták, két hétre 2.-Ft 15 krajcárt fizettek.

A jelentésekből nem, de egy 1726. május 6-án kelt számlából kitűnik, hogy 1722–1728 között Fűrös Gáspár volt a hutásmester Szoldobágyon. Fráter Grönig jezsuita patikus a számla szerint kéri az uradalmi tisztartót, hogy az 1725. október 1-jén a huta számára vásárolt 9.-Ft 54 krajcár értékű barnakő, smaltin, arzén árába Fűrös Gáspár hutásmester csak 8.-Ft-ot fizetett ki, az adósságot, vagyis 1.-Ft 54 krajcárt szíveskedjenek megküldeni a gyógyszerháznak. A jezsuita vezetés alatt álló és a Szoldobágyhoz legközelebb levő patika Egerben működött, az üvegolvasztáshoz szükséges vegyszereket itt vásárolta Fűrös Gáspár.

Szintén az üvegolvasztáshoz szükséges vegyszerek ügyében ír levelet Farkas István felügyelő gróf Károlyi Sándornak az 1723. augusztus 27-én kelt levelében: „Hogy pedig a jövő télire a hutás munkája folyvást mehessen, salétrom, kék festék, Braunstein, arsenicum és csont iránt méltóztassék Exellenciája dispositiot (intézkedést) tenni, hogy minek előtte meggyújtatik a kemence, azon matériák ide szolgáltatnának, mert salétrom csak 8 fontnyi, Braunstein 20, arsenicum 6 fontnyi vagy on, csont és kék festék pedig semmi nincsen”. Farkas István javasolja a grófnak, hogy az eddig Lengyelországból beszerzett barna földet inkább Egerben vegyék meg, mert ez olcsóbb.³⁰

Farkas István hutafelügyelő 1725. május 3-án kelt levelében azt írja gróf Károlyi Ferencnek, hogy „a huta mesternek június 10-én lejár a szerződése, tovább nem marad. Hanem a szebeni hutában vagy on egy mester, ha másunnan nem, el lehetne hívni, tud

²⁹ OL. P. 392. 76. fiók

³⁰ OL. P. 397. 17286. sz. irat

készíteni Bányához való üvegeket, táblákat, kristály munkát”. Farkas István 1725. szeptember 30-án kelt levelében, illetve számadásában ismét jelenti gróf Károlyi Sándornak, hogy „az hutás mester továbbra nem akar maradni, ki miánt a kristály munka cessált (leállt) volna, hogy azért két-kéz közben a huta kristály munka nélkül ne esvén, nagyobb kár elhárítására nézve Klehmár Jánossal, kiis kristály munkához értett, a hutának bé gyűjtásáig az uraság subsidentijára (utasítására) adtam hetenként 8 font húst, egy kenyert, két garast, item – hasonlóképpen – napjaira 4 itze sert. Mely időnek folyása exurgált (kiadatott) alatt 91 napra kiis tészén 13 hetet, annak szerint adódott neki: ser, kenyér, hús és munkadíj árába: 13.-Ft 26 krajcár”.³¹

Az eddigi adatokból kitűnik, hogy 1723-ban Károlyi Sándor a huta felügyeletét Farkas Istvánra bízta, aki felvirágoztatta az üzemet. Farkas István 1729-ig vezette a szoldobágyi hutát, de ő csak uradalmi tisztviselő volt, aki csak a termelés során szükséges adminisztrációs és szervezési ügyeket intézte. A hutában dolgozó üvegesek tényleges szakmai munkáját a *hutásmester* végezte. Károlyi Sándor egyik leveléből kitűnik, hogy a hutásmesterrel „annuantiim alkudtak meg”, vagyis egy évre kötöttek egyezséget. A huta alapításától 1729-ig egyetlen hutásmester nevét ismerjük, Gróf Sándorét. Ez talán azt jelenti, hogy az adminisztratív és szakmai irányítás egy „páros” kezében összpontosult.³²

1729-től Salánki András személyében új uradalmi tisztartó irányítása alá került az üveghuta. 1729. június 15-én kelt „Szoldobágyi huta inspectora mellé, s ott való korcsmák folytatására rendelt Salánki András instrukciója: „...két esztendőktől fogva való parancsolatimat absentiámban mai napig sem effectuálta, az midőn Bartha Pál azon parancsolatom szerént deákot állított melléje, oly véggel, hogy mind üveg, mind naturáléknak árát és proventusát az percipiálja, és az huta szükségeire az ő commissiójára abbul szolgáljon, s a többit erga quietantias Bartha Pálnak administrálja, de annak opponálván magát nem engedelmeskedett, hanem e koráig is amiképpen volt a szerint vagyon nékem notabilis kárommal, az egész huta proventusát distrahálta, mind bor mind pálinka folytatását negligálta, praejudiciomomra másoknak engedte: arra nézve behunytt szemmel tovább nem nézhetvén ennyi káromat, rendeltelek oda oly végett, hogy:

1.-mo. Legelsőbbben is valamennyi kész üveg mostan fog ottan találatni, nevezett inspector keze alatt, aztot egészen magadnak megmutattasd, s valamint az inspectornál le vannak írva, hasonló regestumot subscriptiója, és pecsétje alatt esztendők számának specificatiója szerint magadnak ki vedd: azontúl pedig valamikor az hutából az mester emberektől az öveg bevitetik, mindenkor jelen légy és valamint az inspector magának pro percepto connotálni fogja, magad is igazán híven felird, elégséges declaratióval és specificatióval, minémű dolgok, mennyi számból állók, és micsoda az hutai áruk.

Hasonlóképpen azon hutához való materiálékokat mind az mostaniakat most, mind az oda szállélandókat azután magadnak szorgalmatosan connotáld, hogy valamint az inspectornak, nálad is meg legyen.

3. Jóllehet az inspector fogja folytatni az hutát, mind az által magad is szorgalmatos vigyázással légy, hogy olyan övegek csináltassanak, a kik kellemetesebbek, és hamarabb s jobban distraháltnak.

4. És ámbár valamint eddig, ugy ezután is az inspector fogja az üveget is percipiálni, szokott rendi szerint coordinálni, úgy distrahálni: magad mindazonáltal minden distractióján jelen légy, híred és praesentiád nélkül semmi se adassék el, s valamennyi

³¹ OL. P. 398. 40.

³² Vö. Bunta M.–Katona I., 1983. 76.

pénz fog érte bejönni, azt azonnal kezdedhez vedd, és annak perceptiójában magát ne inmittálja az olyan övegnek is rendes regestrumát tartván. A pénzről pedig quitáld az inspectort, magadot is contraquietáltasd, hogy számadásodnak perceptióját azzal stabiliálhasd.

5. Nem csak az pénzen distrahálendő övegnek distractióján fogsz jelen lenni, hanem ha magam avagy gyermekim commissiójára erogáltatik is öveg, abban is légy jelen, és hasonlóan connotáld.

6. Minthogy az hutának folytatása költség nélkül nem lehet, amikre szükségesképen pénz fog kívántatni inspector commissiójára és quietantiájára fog adni, observálván, hogy a mik pénz nélkül procuráltathatnak, azokra pénz ne kelljen, sőt akik inevitabiler pénzen procurálandók, azokról in tempore prospiciáltassék, s mikor minek ideje, s jutalmasabb megejtetni.

7. Mindennemű circumstantiáiban az *hutának curiosus vigyázó légy*, egész állapotját, folyamatját jól kitanuld, és cointelligenter lévén az inspectorral, ha észreveszed, hogy ez hutának, s akár mily dolgosok rosszul dolgoznak, rossz munkát tesznek, alávaló s kevés matériát készítenek, ámbár az inspector dissimulálná is magad el ne szenvedd, hanem corrigáltasd, s a ki büntetés alá való lészen az maga obvenientijából is az kártételekért complanáltassék.

8. Kötelességedben lészen a mellett mindennemű korcsmárlásnak folytatása azért úgy igyekezzed azt felállítani, hogy bor, ser, pálinka soha el ne fogyjon; ahoz korcsmárost olyat rendelj, a ki fizethető és alkalmas legyen, de annál alkalmasabb legyen, és az restantiákat accumulálni semmiképen ne hadd, hanem legalább minden holnapban azzal számot vess, és a mivel tartozni fog, complanáltasd, magad folytatásában beletekinteni el ne mulasd az korcsmárosokban szokott csalárdságokat szorgalmasan observáld és tartóztasd.

9. Minthogy pedig az ott való korcsmáknak kelése nagyobbára az ott való mesteremberek által lészen, szükséges lesz főképen az megnevezett inspectorral egyet értvén, mivel azok munkájok fizetése fejében szoktak innya úgy moderálja, hogy obvenienenciájokon felül az korcsmára ne adósodjanak, hogy pedig abban cantusabb lehessen, arra is az inspector commissiójátul várjon, és vigyázzon: némelyek közülök részöket övegül vévén ki, az italt övegért is adhatja, de hutai áron és nem feljebb az öveget azt is az bor lucrumáig, s oly üvegért, a ki pénzre fordéthatós.

10. Lészen azon korcsma folytatásra fundusul Erdődrül bor és ígett bor, honnét is ammenyit fog bévenni, az erdődi tisztet quietálni tartozik, ellenben super perceptis magát is contraquietáltassa, hogy perceptióját azzal stabiliálhassa. Sörnek pedig ha folyamatját observálni fogja szatmári arendas zsidóval végezvén, és az erdődi tiszt assignatiójával onnét hordhasson. Nem suspiciálván ne talán tán ígeit bor, pálinka dolgábul Erdőd, pálinka iránt is avval végezvén és az kéz alatt kelendő boroknak seprejéből is segétteti fogja magát ígett bor dolgábul.

11. Alkalmas kelése remélhető lévén egyéb maradéknak is, azoknak distractiója iránt légy szorgalmas, hust vágattas, kivált télben, a midőn a hus tovább el álhat, nyárban pedig juhot és bárányt nyúzáss, ebben is az erdődi tisztel egyet értvén, s ha observálni fogja, hogy jo kelete lészen, szünni ne hagyja, mészárosul prospiciálhat a faluból. Egyéb naturáléknak is a kik jószágomban találtatnak, ha ki létet veszi eszében, olyanokról provideálni fog ex dominiali erga quietantias et contraquietentias, ebben is vigyázzván, hogy az mester emberek obvenientijákon felül ne szedjenek. Fog keze alá distráltatni liszt is, ahoz sütőt szerezzen, és kenyeret süttessen, és hasonlóan

distraháltasson minden köből után az uraságnak mostani állapotához képest hat máriást tartozván beadni, drágodván az élet, többet.

12. Az proventus conservalja és absolute másra ne erogáljon teljes igyekezetit arra fordítván, hogy a mint feljebb megiratva naturálék és korcsma által absorbaltathassék az mester emberek fizetése.

13. Az proventus felesebben gyűlvén kezéhez, magánál ne tartsa, hanem Bartha Pál kezéhez adni nistrálja erga quietantiam.

14. Mindenekben az inspectorral egyet értsen, és a minémű modalításokat practicált azelőtt, melyek hasznosabbak voltak az öreg distractiójánál azokat is cointelligenter az inspectorral observálják többeket is minden utakon módokon adinveniálni igyekezzenek.

15. Számadását minden proventusról, tam quoad perceptionem, quam erogationem omnium, quietantiákkal, commissiókkal, és contraquietantiákkal stabilitálni fogja, és azt szép, jó rendivel concinuálja, s bé adja, de nem úgy mint eddig: extractusokat azonban minden angarián mindenekről jó rendivel submittáljon.

16. Az erödi tiszttül egész dependentiával légy, fogyatkozásokról informáld, s ha nem orvosoltatnak, engemet is, úgy fiamat tudósíts mindazokról, mind pedig egész folyamatjáról a dolgoknak.

Melyben való industriádot tapasztalván, magadnak fogsz használni, ellenben pedig restsigedért, vigyázatlanságodért és negligentiádért érdemlön büntetésedet elveszed. Signatum Károly die 15. Junii 1729.

Occurált még ehhez szükségképpen: minthogy eddig béhunyt szemmel nézték az vizimalmomnak haszontalan való állását, kit nagy költségemmel nem a végett álléttam volt fel, hanem, hogy haszna vétettessék, annak pedig vize bőségesen léssen, csak a gátja készítették: azért hogy tovább oly károsan ne álljon, mihánt idejét látod, azonnal az inspectorral acquiráltasd nagyságos gróf Teleki János uram n. kővárvidéki kapitányát emberek iránt, a hova is valaminthogy nagy bizodalmom vagyon, a szerént meg sem fogyatkozik, azért annak gátját megtöltesd és vizre bocsáttasd. Nem különben az száraz malmaim kevés héján lévén, reperáltasd, hogy a midőn melyeknek ideje léssen, haszna vétettessék: Kő dolgából az krasznai vizimalmokban, a mely kopott kövek behányattak, azokbul provideálhatsz.

Lévén ottan szép ligetes helyek, kiken jó szénának való fű terem, annak idejében igyekezzetek elegendő szénát csináltatni, a kivel az itt való szükségét megérjétek, s más után nem jártok.

Hogy pedig az ördög heverve ne találjon benneteket, heverésekben divertáljatok ott a környéken, és vigyázzatok s keressetek mésznek és faragni és malomkönek való követ, találván, informáljatok iránta.”³³

Salánki András csak 6 évig, 1735-ig volt adminisztratív vezető. A korábbi időszakhoz képest ekkor már komoly működési zavarok következtek be a huta tevékenységében. 1735-ben Károlyi Sándor arról panaszkodik, hogy „megfordulván ott nem kevés kedvetlenséggel kellett tapasztalnom szoldobágyi hutámnak majd utolsó pusztulásra jutását”. A válságos helyzetben lévő üzemben annak irányítását Stancz Flora személyében egy új hutásmester vette át, s a neki szóló földesúri instrukciókban a következőket olvashatjuk:

„Erdödi jószágomban lett megfordulásommal nem kevés kedvetlenséggel kellett szemlélnem szoldobágyi hutának majd utolsó pusztulásra jutott sorsát, és az által meg-

³³ OL. P. 298. Az utasítást közli Kárffy Ö., 1902. 276–279.

esett kárait tapasztalnom is: melyet jobb móddal folytatnom, minthogy Stancz Flora nevű hutai mesterlegény, másként is szoldobágyi örökös jobbágyom hűségesen ajánlja *azon hutát jó rendre hozni*, és aztat hasznosan folytatni, kinek, is szives igyekezetit látván, annyival is inkább hogy azon hutának sok változásiban és sok zürzavaraiban állandóságát és helyben való maradását tapasztaltam, amáltam is és keze alá bocsátottam megnevezett szoldobágyi hutámat, alább írt mód szerint:

1.-mo. Elsőben is Isteni félelemben gyakorolván magát, úgy alattvalóit is, az szégséget (mely minden gonoszságnak gyökere) minden uton módon eltávoztassa józan étellel felruházván magát, és aztat mind maga megtartsa, mind pedig az kezi alatt lévő hutásokkal megtartsa, úgy várhatják Istennek ő szent felségének bő áldását, dolgaiban szerencsés előmeneteleket, és hogy

2.-do. Felvett dolgaiban annyival is jobban boldogulhasson, keze alá adattatott mostanság is hutánál lévő négy béres tizenkét ökörrrel, szokott fűzetéssel és deputátommal: és ahoz felsőhomorodi Tatár Tamás nevű egy hajdu rendeltetett conventióval, nem különben Szoldobágyon és Felsőhomorodon egynéhány gyalogszeres jobbágyom, kik is megírt Florától mindenekben fognak függni és parancsolatja szerint az uraság hasznos dolgaiban el fognak járni, maga Flora leginkább huta körül szorgalmatoskodván, az hajdunak kötelessége léssen mindenekre vigyázni, az béresekkal dolgoztatni, *miller és tőkefát hódadni, békasót töretni*, ugy hetesekkel munkáltatanni, és valamit csak lát s tapasztal az uraságnak kárára lenni, tartozik bémondani. Erdődi tiszteim pedig tartoznak mindazokat orvosolni.

3.-to. Az hutában levő mindenféle eszközök inventatió szerint kezében adattatván, azoknak gondviselésére szorgalmatos legyen, hogy aztán nem hogy eltékozzolja és elprédálja, hanem inkább jól conserválván, ha azon felül kivantatnék még hutához valamely szükséges eszköz, megjelentvén erdődi tiszteimnek azokat megszerezni tartozzanak. És legelsőben is az üvegkemenczét mennél jobban, alkalmasabban és mennél hamarább, lévén hozza való agyagja s téglája, állítsa fel, és bégyujtván dolgozzon és dolgoztasson jó és ahoz értő legényekkel jó és elkelhető kristály, csont és zöldmunkát, szokott hutai áron bévegye, és aztat ugyan hutai áron, és nem feljebb, hogy a vevők el ne idegenedjenek, és az által az uraságnak kára ne okoztassék adja és distrahálja és

4.-to. Valami féle kristály, csont és zöld üveget béveszen, mindazokat magának feljegyezze, és nevezet szerint minden legénytől különösen, ki micsoda munkát egy hét alatt csinált, magának felírja, és az szokott harmadik részeket, azon üveg árából apródonként fűzesse ki, azon felül a pénzt quietantia szerint erdődi tiszteimnek kezéhez adja bé, és azon fent írt üvegeket nemkülömben millér fát, hamut, arsenicumot, braunsteint, salétromot etc. mennyi számú hány véka s font egy hét alatt elkél, magának feljegyezze, és minden héten vagy legfeljebb két hétben egyszer Erdődre bé menvén itt való tiszteimmal irassa fel, és aztat megtartsa a szerint folytatván tovább is maga dolgait.

5.-to. Lészen azonban szorgalmatos gondja arra is, hogy a midőn az üveg matéria készítettik, jó vigyázással és körülötte való járással légyen, hogy jól megtisztuljon és minden mesterlegénynek elegendő matéria egész hétre elkészítettessék és abból jó tiszta és haszonra való munka tétettessék, ne talántám elmulatása miatt az mesterlegények heveréssel eltöltvén idejeket az uraságnak kárt okozzon és maga büntetésben essék, melyet minden uton módon eltávoztasson.

6.-to. Mindenféle hutához kivántató materiálékat, millert, flúsz és az üveghamut, dejniczákat, békasót, csontot és egyebeket ahoz szükségeseket, nem akkor, mikor körmére ég, hanem jó idején elkészítse, de kivált millert fél esztendőre is előre vagattasson, arra jól vigyázzon, hogy nem csak imigy amügy vágjanak s rakjanak, hanem jó hosszan,

magasan, egy jó ölnyire vágják s rakják, hogy az uraság meg ne csalattassék. Amidőn pedig számba fogják venni az millért, akkoron hírt tévén itt való tiszteimnek, azok közül egyik kimegyen és jelenlétekben vétessék számban, aki meg nem üti, defalcálják annak és substrálják pénzéből. Üveg hamu, ámbár, amint informáltatom, bőven légyen is, mindazonáltal a jövő tavasszal aztat is égettessen és jó vékával jó megmérve vegye be és szokott árát füzesse ki. Flusz hamura pénzt nem kell vesztegetni, elég hamu esvén a sok égő kemenczéből, aztat is gyűjtse és gyűjtse rakásra és abbúl fluszt ahoz értő emberrel főzessen és hogy meg ne emésztdjék s kárt abban is ne valljon az uraság calcionáltassa s megégesse, szokott áron mázsáját kifizetvén.

7. Az békasó mindenféle munkához megkívántatván, azon igyekezzék, hogy válogatott szép tiszta békasóru provideáljon, azért szüntelen töresse és tisztán megszitáltassa, lévén ahoz rendelve fent irt béresek, ökrök, úgy Felsőhomoródon és Szoldobágyon levő jobbágyok, hetesek, hogy hetenként, változtatva nem csak aztat töresse, hanem, valami huta körül kívántatik, az az törés, vagy más aféle munka előadattatik, azokkal tésesse és minden munkát rendivel folytassa.

8.-vo. Lészen köteleességében az is, hogy *oláh vagy magyar örökös jobbágyim fiait s ficzkókat magához édesgesse, azokat üvegcsinálásra tanítsa és annak üdejében munkára beállítsa, hogy jövendőben magam jobbágyimból állíthassam fel azon hutámot.* Mindegyikben úgy másikban is, valamelyek az uraságnak hasznára szolgálják, szorgalmatosan ügyekezzenek és hűségesen el is jární, hogy jövendőben mind dicséretit és annak bő jutalmát én tölem várhassa, kire segítse Isten. Erdőd 29 namensis Decemris. 1735. Károlyi Sándor m. k. p. h. És hogy maga hivatalának annál hűségesebben és serényebben eljárjon rendeltetik conventiója esztendő által

Kenyérnek való élet köből nr.	8
Késpénz magyar forint	12
Só font	32
Egy verő sertés	1
Legumina véka	2
Köntösnek való közönséges posztó sing	5

Melyekről erdődi tisztem által exolváltasék tartozván modo praemisso maga hivataljában szorgalmatosan eljárni.³⁴

Stancz Flora irányítása alatt a huta tevékenysége rövid időn belül nyereségessé vált. 1736-ban a bevétel 9282 forint volt, s ebből az elszámolások szerint 4000 forint volt a tiszta haszon. Stancz Flora csak rövid ideig vezette az üveghutát. Károlyi Sándor egy 1736-os levelében már arról ír, hogy új hutásmestert kellett munkába állítani és az új bérlő számára az üvegekészítésre vonatkozóan új instrukciókat kellett adni:

„Én alább írt Nagy Károlyi gróf Károlyi Sándor adom tudtára az kiknek illik ezen levelemnek rendiben hogy minek utánna Erdődi dominiumomban nevezet szerint pediglen Szoldobágyon erigált hutámnak ahoz értő mesternek fogyatozása miatt naponkint való romlását pusztulását s abbéli káromat tapasztaltam volna, igyekeztem abban, miképen külső országon is, valamely ahoz értő jó hutás mesterembert kerestethessek, alászállíthatassam, azon hutámnak lehető restauratiójára. Többi között resolválván magát arra Podtscheider János hutás mester lejött, azon nevezett hutámot megtekintette s miután fundamentomából kinézte s annak lehető restauratiójáról, úgy jövendőbeli bizonyos hasznáról beadott projectuma szerint engemet úgy affidált, hogy ez szerint tudnia illik:

³⁴ OL. P. 298.

Az öreg üveg tábla készítővel minden héten huszonnégy táblát csálhatatlanul elkészített, egy egy táblát à flor, uno xr. 30 számlálván, jön bé érette hetenkint floreni 36. Fehér kristály üveg készítővel egy hét alatt csináltat ezerötszáz karikákat ablakokra valókat százát à flor. 1 xr. 30 számlálván, fog lenni hetenkint flor 22 xr. 30.

Négy üveg karika csinálókka, kik közül egyik egyik egy hét alatt ezerötszáz karikát fog készíttetni, csináltat hetenkint hatezer üveg karikát, melynek ezerit à flor 15 számlálván, téssen az ára hetenkint flor, 90. Közönséges karika csináló két legényekkel, kik egy hét alatt négyezer karikát elkészítenek à flor 5. számlálván ezerit, be fog hozni hetenkint flor. 20.

Egy közönséges zöld üveggészítővel egy hét alatt készíttet ezer üveget százát computálván à flor 1, fog tenni flor. 10.

Következőképen ily formán jönne bé az uraságnak hetenkint százharmincznyolcz forintja, harmincz grajczárja, egy esztendő alatt pediglen tenne egészlenül flor. 9282. Mellyel is contentáltatván, és abbéli dexteritásával béjöhethő, ha szintén nem épen annyí hasznomot is tett assecuratiójára remélvén nevezett Podtscheider János hutás mestert, említett Szoldobágyi hutámban fogadtam meg alább megirt conditiók mellett.

1. Lészen esztendőbeli fizetése esztendőnkint

százötven rénes forintja id est ur. fl. rh.	150
Buza köből tizenkettő id est	12
Bor köből huszonöt	25
Hizott sertés kettő	2
Borsó véka kettő	2
Lencse véka kettő	2
Köles kása véka kettő	2

2. Bor, ser és pálinka korcsma, ámbár az uraságé, mindazonáltal első esztendőben, az mészárszékkal együtt, hogy magát jobban béplántálhassa, s az hutának rendben vételehez s folytatásához nagyobb kedvet vehessen, minden fizetés nélkül oda engedtetik, következő esztendőben peniglen, ugy mint az uraságét usque ap beneplacitum domini illendő árenda alatt fogja birnia s sertíst ottan akkoron magának szabadon főzetetethet. In reliquo azon korcsmára bort, pálinkát, az mészárszékre marhát, ha az uraság akar adni illendő áron attul tartozik venni, ugy egyebféle victualékat is az hutás legényekkel együtt.

3. Megengedetetik, hogy az hutás legények magokkal leendő jó házakat építsenek, s mind azok s mind pediglen maga ezen hutás mester azon határban mindenféle vetést tehessenek, kikből is az rész dézsmát tartoznak az uraságnak kiadni, ugy egyebfélékből, az melyekből dézsma szokott jární, magának mindazonáltal az hutásmesternek első esztendőbeli vetésből condonáltatik az dézsma.

4. Az ottvaló pataknak szabad halászatja is megengedetetik. Mind ezekért kötelezetik az feljebb irt hutásmester mennél elébb odaszállani, az szükséges s mennél alkalmasabb legényeket magával levinni az hutának folyamatához jó fundamentommal kezdeni, mennél szebb és tisztább üvegeket készíttetni, azokat igazán beadni, s utánnok való hasznót, ugy valamint projectálta, s feljebb vagy on irva, minden dexterítással igyekezni, ha pediglen netalántán ottan maradni successive nem kívánna, félesztendővel tartozik abbéli szándékát bejelenteni, hogy medio tempore az uraság másról proviedálhasson, Datum Surány die 7-ma Augusti 1736. Károlyi Sándor s. k. p. h. Johann Padtscheider s. k. Glasmeister. p. h.³⁵

³⁵ OL. P. 298. Vö. Kárffy Ö., 1902. 282–283.

Podtscheider János a termelés fejlesztése érdekében részletes javaslatot nyújtott át Károlyi Sándornak:

„Kivánsági az hutamesternek, az hutához deservialó szükséges eszközök iránt, melyeket lejövetele előtt az mostan ott lévő hutásmester által elkészíttetni kíván, ugy mint

200 jó nagy téglá táblát, melyet az kemenczének aljára és

900 ugyanolyan téglát, az kemenczének tetejére valót, 800 öl fát vágatni, hogy száraz legyen, s annál is inkább az hutában hasznát lehessen venni,

200 véka hamut az méltóságos uraság váraiból és faluiból öszve szedetni.

200 véka flust az méltóságos uraság erdejében égetni.

Tiz vagy 12 szekér béka sót, követ, közönséges üvegnek valót ugyis vagyon egy fertály órányira az hutától már megégetett, melyet azonnal oda lehet szolgáltatni, és öszvetőretni.

Tiz vagy 12 szekér fain béka só követ, melyet praefectus úr és én nem messzire a hutától tanáltunk, melyet oda az hutához hozatván eljövetelemig senki hozzájok ne nyuljon.

Az fazekakat azon materiálékból, melyeket praefectus úr hordatni rendelt, elkészítheti lejövetelemig.

30. darab ilyen fazekat, mindenik három annyival magasabb légyen azoknál, melyek már ottan vannak, elkészítné kegyelmetek.

10. darab tábla üvegnek való fazekat, melyek három annyira nagyobbak legyenek, mint az üveg csináló más fazekak.

Az héjazatját az hutának szükséges reparálni hogy netalántán az munkában valamiképen kár ne essék.

Az hutamesternek szállást csináltatni.

Az üvegek conservatiójára rendelt kamarát is reparálni, mely a vigyázatlanság miatt majd csak nem öszve dül.

Egy flús üstöt csináltatni, mivel az hutában lévő háromnak egyik egészen, a másika pediglen felette ruináltattak. Ez pediglen mind a vigyázatlanság miatt.

Projectum

Méltóságos generális Nagy Károlyi gróf Károlyi Sándor (titulus) úr ó excellentiája szoldobágyi üveg hutájának minémü jövedelme lehetne és az hutás mesterre, ugy más egyéb munkálkodókra micsoda erogatio szükségesek legyenek, practer propter így következik, ugmint:

1.-mo. Az üveg kéménye kilencz kéményre igazíthatna, melyhez minémü mesterlegények és munkások kívántatnak így következik:

2. Öreg üveg tábla készítő, aki minden héten huszonnégy tábla infallibilter elkészítvén, minden táblát à fl. 1 Xr. 30. számlálván ... hét számra fl. 36.

3. Fejér kristály üveg készítő mely egy hét alatt ezerötyszáz üveget elkészít százát à florén uno Xr. 30 computandó teszen fl. 22 Xr. 30.

4. Négy üveg karika csináló, kik közül egyik-egyik egy hét alatt ezerötyszáz karikát elkészíthet, az négy legény tehát elkészíthet egy héten 6000, melynek ezerit à fl. 15. számlálván hét számra fl. 90.

5. Közönséges két karika csináló, kik egy hét alatt 4000 karikát elkészítenek, ezerit à fl. 5. számlálván teszen hét számra fl. 20.

6. Egy közönséges zöld üveg készítő egy hét alatt 1000 üveget elkészíthet, melynek százát à fl. 1 computálván tézen fl. 10.

Kihez képest 9. mester legény elkészíthet 178 forint ára 30 üvegeket, mely 52 hét alatt számlálván salvo errore calculi tézen fl. 9282.

Következik az erogatió:

Mely tunia illit hét számra az naturálékkal expendáltatik úgy mint

1. Flús 455. font, melynek fontja, s midőn már caltionálva vagyon, à Xr. 3 computálván tézen flor. 22 Xr. 45.

2. Sálétrom 8 font à Xr. 8 computálván tézen flor. 1 Xr. 98.

3. Arsenicum 12 font a Xr. 9. computandó tézen flor. 1 Xr. 48.

4. Mész Xr. 30.

5. Béka só az üveg kemenczéhez hozattatásával együt fl. 2 xr. 30.

6. Fekete kő xr. 10.

7. Hamu az közönséges üvegekhez fl. 2 xr. 30.

Summája az üveg hutához szükséges materiálékra való erogatiónak tézen fl. 31 xr. 17.

Az favágóknak adódik hét számra fl. 5.

Item 4 fütőnek hét számra fl. 3.

Item az, mely asszony szalmában szokta békötözni az üvegeket xr. 30.

Üveg tábla csinálóknak 24 táblátul a xr. 25 számlálván tézen fl. 10.

Az kristály csinálóknak 15 darab kristály árát számlálván a xr. 24. tézen fl. 6.

Az 4 karika csinálóknak az közönséges karikáknak minden hatezerétől xr. 16. számlálván tézen fl. 16.

Item az két közönséges üveg csinálóknak hatezertől fl. 5.

Közönséges üveg csinálóknak egyezertől fl. 4.

Az üveg csináló mesternek az naturálékon, és ahoz tartozandókon kívül fl. 3.

Az mely fazékkban az üvegek szoktak bérakatni, ahoz való necessariumokra xr. 13.

Summa fl. 84.

Tézen azért az erogatio azon munkán kívül, melyet az jobbágyok itten véghez vinni szoktak aminatim fl. 4368.

Ezen 4368 forintokat azon feljebb specificált summából decurtálván vagyon haszna az méltóságos uraságnak fl. 4914.

Ha pedig azon summában imputáltatik az jobbágyságnak szekérrel való szolgálatjára és utazására költség constans ex. fl. 914., mégis marad haszonra az uraságnak fl. 4000.

Actum Erdőd 28. Julii 1736. Joan Padtscheider s. k. Glassmeister.³⁶

Nem ismerjük Podtscheider János hutásmester beadványának sorsát. Valószínű, hogy Károlyi gróf nem méltányolta elképzeléseit, mert a bérlő csak 1738-ig maradt Szoldobágyon. 1738 végén már ismét Stancz Flora volt a hutásmester, akinek tevékenységét az uradalmi számadások segítségével 1741-ig tudjuk nyomon követni. Kétségtelen, hogy Stancz újbóli irányítása alatt a huta már hanyatló periódusában volt. Pontosán nem tudjuk, hogy mikor szüntette be termelését. Abból, hogy Károlyi Sándor örököse, Károlyi Ferenc 1747-ben már a Szatmár vármegyei erdői uradalomban emelt új hutát, és

³⁶ OL. P. 299.

pénzét nem a régi felújításába fektette, arra következtethetünk, hogy a szoldobágyi üveghuta az 1740-es években szűnt meg.³⁷

IRODALOM

Bárdos József

1886 Az üvegipar. Budapest

Borovszky Samu (szerk.)

é. n. Magyarország vármegyéi. Szatmár vármegye. Budapest

Borsos Béla

1965 Régi magyar üvegművészet. Budapest

1974 A magyar üvegművesség. Budapest

Bunta Magda

1980 Contributii La studiul produselor artistice ale glajariiei de la Porumbacu de sus. (sec. XVII–XVIII.) In: Acta Musei Napocensis 219–240. Napoca

Bunta Magda–Katona Imre

1983 Az erdélyi üvegművesség a századfordulóig. Bukarest

Csiffáry Gergely

1994 Adatok a Bükk hegység üveghutáinak történetéhez (XVIII–XIX. század). In: Archivum. A Heves Megyei Levéltár Közleményei 13. 31–67. Eger

Divald Kornél

1912 Az üveg. In: *Ráth György* (szerk.): Az iparművészet könyve III. 329–378. Budapest

Fényes Elek

1851 Magyarország geographiai szótára III. Pest

Gurmai Mihály

1943 Az üveg. H. n.

Hivert Dezső

1940 Üvegipar, üveggyártás. Bp.

Kárffy Ödön

1902 Adatok a szoldobágyi üveghuta történetéhez. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle IX. 276–284. Budapest

Károlyi László

1911 A nagy-károlyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története I. Bp.

Sághelyi Lajos

1938 A magyar üvegipar története. Budapest

Szvircesek Ferenc

1981 A Nógrád megyei huták és gyárak keletkezése, tulajdonosai, bérlői, berendezése és termelése. A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve VIII. 51–106. Salgótarján

---

³⁷ *Bunta M.–Katona I.*, 1983. 77.

Takács Béla

1966a A Zempléni-hegység üveghutái. Budapest

1966b A parádi üveghuta parasztedényei az egri múzeumban. Az egri Dobó István Múzeum Évkönyve IV. 235–255. Eger

Takáts Sándor

1961 Művelődéstörténeti tanulmányok a XVI–XVII. századból. Sajtó alá rendezte *Benda Kálmán*. Budapest

Varga Vera

1989 Régi magyar üvegek. Budapest

Veres László

1979 A Bükk hegység üveghutái. Miskolc

1983 Az üvegtörténeti kutatások helyzete Magyarországon. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 21. 21–25. Miskolc

1997 Magyarország 17–19. századi parasztüvegei. *Studia Folkloristica et Ethnographica* 28. Debrecen

DIE GESCHICHTE DER GLASHÜTTEN SZOLDOBÁGY UND SZELESTYE I.

Die im Szatmár Komitat (heute: Rumänien) gelegene Ortschaften, Szoldobágy und Szelestye waren im Inn- und Ausland in erster Linie von seinen ehemaligen Glashütten bekannt. Diese Arbeit beschäftigt sich zuerst mit Geschichte der Glashütte von Szoldobágy. Es liegen archivarische Beweise vor, dass in dem Dörfchen Szoldobágy in der nächsten Nachbarschaft von Erdőd schon Anfang des XVIII. Jahrhunderts eine Glashütte bestand. Die Glashütte hat Graf Károlyi Sándor im Jahre 1718 gegründet und sie hat seine Produktion am Anfang des 1740 Jahres beendet. Dieser kleine Manufaktur „wanderte“ im Gebiet der Bükk von Ort zu Ort, wenn der Waldbestand um die Werkstatt herum aufgebraucht war. Die Glashütte wurde endlich in Nachbarschaft von Szelestye übergesiedelt. Die Produktion der Glashütte stieg bis der Übersiedlung ständig an. Ihre Erzeugnisse waren in allen grösseren Städten von Ungarn wohlbekannt. Die Familie Károlyi tat besonders viel für die ständige Weiterentwicklung der szoldobágyer Glashütte und das hohe künstlerische Niveau ihrer Erzeugnisse. Die Hütte wurde mehrere Male umgebaut, erweitert und modernisiert.

† Béla Takács–László Veres